

ÚJ ANYÁK ÉS ÚJ APÁK. A GYEREKVÁLLALÁS MOTIVÁCIÓI

TÓTH OLGA¹

Bevezetés

A gyermekvállalással kapcsolatos magyar szociológiai és demográfiai irodalom egyik igen fontos témaköre a kívánt és/vagy ideálisnak tartott, illetve a megszületett gyerekek számában mutatkozó különbség. Számos kutatás igyekszik megmagyarázni azt a problémát, miért születik rendre kevesebb gyerek, mint amennyit a férfiak és nők, a családot alapítók és általában a közvélemény ideálisnak tartana. A magyarázatok nagy általánosságban három, egymással egyébként szoros összefüggésben lévő csoportba sorolhatók: egyesek a mindenkori családpolitika gyerekbarát vagy nem gyerekbarát intézkedéseinek fontosságát emelik ki. Mások a nők, különösen a kisgyerekes anyák hátrányos munkaerő-piaci helyzetére helyezik a hangsúlyt. Végül van, aki elsősorban a nők növekvő iskolai végzettségével, az elhúzódó iskolázással és az ehhez kapcsolódó szerepváltozásokkal magyarázza a tervezett és megszülető gyerekek száma közötti különbséget.

A családpolitikai intézkedések hatásának mérésekor a leggyakrabban említett probléma a kiszámíthatatlanság. E megfigyelés hátterében az a jogos észrevétel áll, hogy minden egyes kormányváltáskor más és más preferenciák kerülnek előtérbe, a társadalom más rétegeinek érdekében alakítják át a támogatásokat. A gyakori preferencia-váltás miatt fordul elő, hogy nehéz lenne bármiféle tartós javulást találni a gyermekvállalás trendjeiben, hiszen mire egy-egy intézkedés beérne, addigra egy másik preferencia kerül előtérbe. Ehhez hozzájárul az ország nehéz gazdasági helyzete, ami az elmúlt húsz év során többször is olyan megszorító intézkedésekre sarkallta a döntéshozókat, amelyek a kisgyerekes családok (vagy azok egy része) számára hátrányosak voltak. Abban mindenesetre valamennyi elemző egyetért, hogy az átláthatóság, a kiszámíthatóság, a stabilitás a családtámogatások terén mindenképpen kedvező hatású lehetne.

Mások elsősorban a mindenkori munkaerő-piaci helyzettel, a gyermeket nevelő anyák, vagy épp a gyermekvállalás előtt álló fiatal nők munkahelyi diszk-

¹ A szerző az MTA Társadalomkutatási Központ Szociológiai Intézetének tudományos főmunkatársa. A tanulmány 2012. április 6-án a Magyar Szociológiai Társaság Családszociológiai Szakosztályának tavaszi műhelykonferenciáján (*Családok dinamikája és gazdasági bizonytalanság/Család és nemi szerepek*) elhangzott előadás szerkesztett változata.

riminációjával magyarázzák a tervezettnél kevesebb gyermek születését. Valóban, számos empirikus bizonyíték támasztja alá, hogy súlyos problémák vannak ezen a téren. A 3 év alatti gyermeket nevelő nők foglalkoztatása igen alacsony szintű (2008-ban 16%, a legalacsonyabb az OECD-országok között – Munka, család... 2011). A hosszú gyermekgondozási szabadság (különösen, ha valaki több gyermekkel veszi azt igénybe) a munkaerőpiacon olyan hátrányba hozza a nőket, amelyet sem a jelenlegi – gazdasági válsággal küzdő –, sem a korábbi kormányzatok nem tudtak kompenzálni. Talán nem túlzás azt állítani, hogy erre nem is volt igazán komoly kísérlet az elmúlt húsz év során. Folyamatosan napirenden volt ugyan a rugalmas foglalkoztatási formák szélesebb körű elterjesztése, legalábbis a téma szakértői rendszeresen felhívták rá a figyelmet, ugyanakkor sem az államnak mint munkaadónak, sem a magánvállalkozásoknak nem éri meg ezt a foglalkoztatási formát tágabb körben alkalmazni.

Elemzések bizonyítják, hogy a nők tanulmányi idejének meghosszabbodása és megnövekedett részvételük a felsőoktatásban szintén összefüggésben van a megszülető gyermekek alacsony számával. E témában – a meggyőző erejű, empirikus kutatásokra támaszkodó tanulmányok mellett – időről időre kevésbé tudományos, de annál több ideológiai töltettel rendelkező írások is megjelennek. Ide sorolhatók azok a publicisztikák is, amelyek helytelenítik a nők felsőfokú iskoláztatását, munkavállalását – és általában a modernizációt –, és „viszszaküldenék” a nőket a háztartásba. Úgy tűnik, a döntéshozók és a közvélemény egy része számára még mindig újdonságnak hat az a tény, hogy Európában éppen azokban az országokban magasabb a gyermekvállalás kedv, ott van közelebb a tervezett és megszületett gyerekek száma, ahol modernebb szerepmegosztás, magasabb arányú női munkavállalás és jól hozzáférhető gyermekintézmény-hálózat található.

Tehát egyre több ismeret halmozódik fel arról, hogy mi minden gátolja a tervezett, vagy ideálisnak tartott számú gyermek megszületését. Tanulmányomban megfordítottam a kérdést, és ezúttal arra kerestem választ, hogy mik a gyermekvállalás motivációi, milyen „hozamokat” vesznek számba – többé-kevésbé tudatosan – a gyereknevelésre vállalkozók, amikor életre szóló döntésüket meghozzák. Tisztában vagyok vele, hogy a párok (vagy önmagukban a nők) viszonylag ritkán fogalmazzák meg tudatosan, miért *akarnak* gyermeket (azt valószínűleg sokkal jobban meg tudják indokolni, hogy miért *nem akarnak*). Az is világos, hogy szisztematikus kutatás hiányában nem szolgálhatok „kemény tényekkel”. Mégis úgy gondolom, hogy tanulmányom gondolatébresztő, s további kutatások megalapozására mindenképpen alkalmas lehet.

A gyermekszereket

Bármelyik tényezőre is helyezik a hangsúlyt a téma kutatói, azt mindenképpen evidenciának tekintik, hogy az emberek akarnak gyermeket, sőt gyermekeket, csak az a kérdés, hogy a feltételeket megfelelőnek látják-e erre. A „gyermek-szerető magyar társadalom” mint hívószó (Pongráczné 2002) magyarázatul is szolgál a gyerekvállalás motivációjára: *szeretjük a gyermekeket, tehát lesz gyerekekünk. Vagy az alacsony születésszám megvitatásakor: szeretjük a gyerekeket, mégsem lesz annyi, amennyit ideálisnak tartanánk. Megdöbbentő, mennyire hiányzik ebből az érvelésből az a valós probléma, hogy nagyon sok párnak különféle okok miatt nem lehet gyermeke, bármennyire szeretnék is. Mintha a társadalom szégyellné őket, ezért úgy tesz, mintha egyáltalán nem is léteznének ilyen emberek. A meg nem születő gyerekek számbavételénél igen ritkán kerül elő ez az egyszerű, ám az érintettek részére nagyon is fájdalmas tény. Tehát a gyermekszereket, vagy gyermek iránti vágy önmagában nem garantálja azt, hogy valakinek ténylegesen lesz-e gyereke.*

További problémának látom azt is, hogy amikor a kutatók a gyermekvállalás hatásait veszik számba, a gyerek létét egyértelműen *érzelmi többletként* könyvelik el a pár életében (Pongráczné 2002). Ugyanakkor számos tény bizonyítja, hogy egy pár vagy egy anya életében sok esetben érzelmi deficittel is jár a szülővé válás. Nemzetközi és magyar adatok egyaránt azt bizonyítják, hogy az anyák legalább 15%-a átéli a szülés utáni depressziót (Halbreich – Karkun 2006; Hajós – Erős 2008). Kutatások sora igazolja, hogy a párkapcsolattal való elégedettség mértéke csökken a gyerekvállalás után, és csak igen lassan, fokozatosan emelkedik ismét (Gödri 2002; Twenge et al. 2003; Dew – Bradford 2011). Az élettársi kapcsolatok felbomlásáról e vonatkozásban nincs adatunk, csupán az élettársi kapcsolatnál tartósabbnak tartott házasságokról. Ennek fényében figyelemre méltó, hogy például a 2010-ben felbomlott házasságok 24,3%-ában volt 0–6 éves korú gyerek (Demográfiai Évkönyv 2010), ami szintén a gyermeket nevelő párok érzelmi deficitjének létezését támasztja alá.

Ha valaki kritika nélkül azonosul a „gyermek egyenlő érzelmi többlet” képlettel, nem explicit módon ugyan, de mégiscsak elfogadja azt a közvéleményben széles körben uralkodó nézetet, miszerint a „teljes értékű” női élet a gyermekszüléssel valósul meg,² tehát a nőkben oly mélyen van biológiailag kódolva a gyerek iránti vágy, hogy ha nem tudják megélni, akkor személyiségük valamiképpen torzul, vagy valamiképpen infantilis marad. Ezt a vélekedést nem melleleg neves pszichológusok (például C. Molnár Emma, Ranschburg Jenő) és női lapok névtelen „szakértői” napjainkig táplálják. A nemzetközi kutatások

² Magyarországon európai összehasonlításban kimagaslóan sokan gondolják úgy, hogy „egy nőnek szüksége van a gyermekre a teljes élethez” (a válaszadók 84,6%-a fogadja el az állítást), illetve hogy „egy férfinak szüksége van a gyermekre a teljes élethez” (a válaszadók 73,7%-a fogadja el az állítást) (Kapitány – Spéder 2009. 34.).

ugyanakkor nem támasztják alá a feltevést. Valójában már Cseh-Szombathy László 40 éve kiadott családszociológiai alapkönyve (Cseh-Szombathy 1979. 208.) is vizsgálatok sorával cáfolta, de úgy tűnik, a meggyőződés az azóta eltelt időszakban is szívósan fennmaradt.

Mivel Magyarországon nem tudok a női identitás és az anyává válás közötti kapcsolattal foglalkozó kiterjedt vizsgálatról, természetesen azt is felvethetjük, hogy a magyar nők esetében – szemben más országok női állampolgáiraival – valóban létezik a fenti összefüggés. Egyfajta bizonyítéknak foghatjuk fel erre például Utasi Ágnes vizsgálatát (Utasi 2004), aki meggyőzően mutatja be, hogy a magyar szingli valójában olyan fiatal, aki mindennél jobban vágyik egy hagyományos párkapcsolatra, ám azt valamilyen okból (eddig) nem sikerült megvalósítania. Lehetséges tehát, hogy a közvélemény nálunk tényleg nem tekinti „igazi” nőnek azt, akinek sohasem volt gyermeke. Nem csupán a gyereket nevelők, de maguk a gyermektelenek is hajlamosak elfogadni, hogy a gyermektelenek nem élnek teljes életet, sajnálatra, netán megvetésre méltók.

Másrészt azt is mutatják a vizsgálatok, hogy már a 2000-es évek elejére megjelentek társadalmunkban az életüket tudatosan gyermek nélkül tervezők, arányuk a 25 év alatti nők 10%-a, a férfiak 15–25%-a volt (Pongráczné 2002). A jelenség egyrészt utalhat a társadalmi norma fellazulására, bár a szerző fordítva is megfogalmazza aggodalmát: a gyermektelen párok, felnőttek számának növekedése maga is változtatja a társadalom értékrendjét. Számomra ez inkább azt jelenti, hogy a felnőtt életet a párkapcsolat és a gyermekvállalás köré szervező nyilvánosan vallott értékrend, attitűdrendszer lassan közelíti a valóságos viselkedést, és talán a valóságos attitűdrendszert is.

Visszatérve eredeti témánkhoz, tehát a gyermekvállalás pozitív motivációihoz, azt mindenesetre leszögezhetjük: a gyerekszeretet, a gyermek nevelése mint (elképzelt) örömforrás biztosan igen fontos, talán a legfontosabb motiváció. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy ez az érzés egy vagy két gyerek nevelésével is átélhető. Sőt, adott esetben kevesebb számú gyermek nevelése esetén sokkal jobban megvalósítható, mint többel – mint erre Takács Judit ugyanezen kötetben publikált tanulmányában is történt utalás.

Egyéb motivációk

Amikor a gyermekvállalás motivációit keressük, nyilvánvaló, hogy a gyerekszeretet mellett más tényezők is szerepet játszanak. Erről a kérdéstről számomra a legjobb, legteljesebb összefoglalást Kirkpatrick készítette még az 1960-as évek elején (Kirkpatrick 1963, hivatkozva Cseh-Szombathy 1979. 201–203.). Kirkpatrick négy csoportba sorolja a gyermekvállalás motivációit és példákat is hoz rájuk.

*1. A gyermekvállalás motivációi Kirkpatrick modellje szerint
Motivations of childbearing according to Kirkpatrick's model*

MOTIVÁCIÓCSOPORT	PÉLDÁK
I. A gyerek bizonyos előnyöket hoz a család számára a társadalomban	ha a család termelési egység ha szociális támogatás jár érte ha adózási kedvezményekkel jár ha növeli a család presztízsét ha ezzel lehet megfelelni a társadalmi elvárásoknak ha ezzel lehet megfelelni a vallási elvárásoknak
II. A család körülményei	így erősíthető a családi kapcsolat összetartó erő a szülők között már megszületett gyermek számára testvér bizonyos nemű gyerek iránti vágy
III. A szülők egyéni szükségletei , személyisége	házastársak közti szerelem/szeretet kifejezése férfiasság bizonyítéka nőiesség bizonyítéka a gyermekre vár, hogy megvalósítsa a szülő álmait
IV. Korábbi tapasztalatok	a szocializációban jelentős szerepet kap az anyaság, apaság a felnőtté válás így teljesülhet be

A szerző azt is kifejti, hogy a motivációk nem csupán pozitív módon hathatnak a gyermekvállalási döntésekre, hanem negatív módon is. Tehát ha az elvárások nem teljesülnek, éppenséggel vissza is tarthatnak attól, hogy egy pár gyermeket, vagy a meglévő mellé további gyermeket akarjon. Cseh-Szombathy pedig arra hívja fel a figyelmet, hogy a különféle népesedéspolitikai intézkedések, amelyek a gyerekvállalás ösztönzését célozzák, leginkább csak az első csoportba tartozó motivációkra tudnak hatni. Pedig a többi motiváció is fontos szerepet játszhat a gyermekvállalási döntésben, így számolni kell azzal, hogy a népesedéspolitikai intézkedések csak részleges sikert hozhatnak.

Kirkpatrick Magyarországon

Véleményem szerint a Kirkpatrick-féle csoportosítás jól használható arra, hogy napjaink gyerekvállalási motivációit megkíséreljük összefoglalni. Azt természetesen azonnal le kell szögezni, hogy ezek a motivációk egymást átszöve, együttesen hatnak, emellett ritkán tudatosulnak. Ráadásul ugyanazon szülőpár minden egyes gyermeke más körülmények közé születik, más motivációk mozgathatják a döntést. Sőt, ugyanazon gyermekhez másféle pozitívumot vagy negatívumot köthetnek a szülők saját életük változásai és a gyerek növekedése során. Tisztában vagyok tehát vele, hogy itt egy kevésbé mérhető területre kerültem. Ugyanakkor úgy gondolom, érdemes lehet végiggondolni azokat a rej-

tett – vagy vállalt – motivációkat, amelyek hozzájárulnak a gyermekvállaláshoz, illetve „értelmet” adnak a gyerek/ek létének a szülők szemében. Ennek érdekében megkísérlem a modellt a 21. századi Magyarország világára lefordítani, megkeresni azokat a lehetséges típusokat, amelyek Kirkpatrick alapján kirajzolódnak.

*2. A gyermekvállalás motivációi Magyarországon a 21. század elején
Motivations of childbearing in Hungary at the beginning of the 21st century*

MOTIVÁCIÓK	PÉLDÁK
I. A gyerek bizonyos előnyöket hoz a család számára a társadalomban	<ul style="list-style-type: none"> • adógyerek – felső középosztály • presztízsgyerek – felső középosztály („megengedhetjük magunknak”) • szocpol-gyerek, segélygyerek – szegények • vallásgyerek³ – vallásos család
II. A család körülményei	<ul style="list-style-type: none"> • kapcsolat-gyerek – ez lenne az átlagos kapcsolat értelme • mentőgyerek – a kapcsolat szétesésének megakadályozása érdekében • testvérgyerek – a meglévő ne legyen egyedül • unokagyerek – a nagyszülők nyomására • fiú/lánygyerek – a hiányzó nemű gyerek remélt pótlására
III. A szülők egyéni szükségletei, személyisége	<ul style="list-style-type: none"> • szeretetgyerek – a pár egymás iránti szerelmének/szeretetének kifejeződése • életcél-gyerek – a gyereknevelést életcélként tekintők esetében • önigazoló-gyerek – a másban sikertelen nők esetében, például ha nincs munkalehetőség • pótgyerek – a szülő álmának megvalósítására • perfekt-gyerek – „ezt is meg tudom tökéletesen csinálni”
IV. Korábbi tapasztalatok	<ul style="list-style-type: none"> • „mindenkinek van” gyerek – a szocializáció során bensővé vált norma • érfelértékelő gyerek – a felnőtté válás beteljesülése

Az olvasó tán azt hiheti, hogy van valamiféle ironizálás ezekben az elnevezésekben. Szándékom azonban inkább annak plasztikus érzékeltetése volt, hogy a gyermekvállalás egyrésről egy életre szóló döntés, és számos társadalmi-gazdasági tényező hat rá, ugyanakkor a döntésben megjelennek a külső szemlé-

³ Hangsúlyozom, hogy a vallásos családokat nem szeretném megbántani ezzel a kifejezéssel. Ez a kifejezés egyszerűen csak azokra utal, akik házassági esküjükhöz híven elfogadják valamennyi megfogant gyermeküket.

lő számára sokszor lényegtelennek tetsző apróságok, hiúságok, érzelmek is. Természetesen az elnevezéseken lehet és kell is finomítani, ahogy az egyes típusok lényegét, tartalmát is érdemes kibontani. Jelen tanulmányban azonban csak néhány példa bemutatására vállalkozhatom, a teljesség igénye nélkül.

Ahogy Ochiai Emiko egy a kelet-erőpaitól igencsak eltérő társadalomra, Japánra vonatkoztatva megfogalmazza: a tradicionális agrártársadalmakban a gyermekek termelési eszköznek számítnak, az ipari társadalmakban viszont fogyasztási javakká válnak (Ochiai 1997. 45.). A posztmodern társadalmakban tovább erősödik ez a tendencia. Néprajzi, történeti demográfiai elemzések bizonyították, hogy a modernizáció előtti korszakban Magyarországon is jelentős motiváló tényező volt a gyermek gazdasági értéke. Amint azonban a fokozatosan modernizálódó parasztgazdaságokban a gyerekek közvetlen gazdasági haszna csökkent, a családnak már nem származott előnye a sok gyerekből, és megjelent a gyermekszám családon belüli korlátozása (Kocsis 2006; Fél 2001.).

Napjainkban a gyermek mint munkaerő nem vehető számba, ugyanakkor a léte jelenthet a szülők vagy a család számára gazdasági előnyt. Ahogy korábban jeleztem, már Cseh-Szombathy is utalt rá, hogy a családpolitikai, népesedéspolitikai intézkedések leginkább az I. csoportba tartozó motivációkra tudnak hatni. A gyerekvállalás hatékony előmozdítója lehet a családtámogatási rendszer, az adórendszer, a lakásszerzés és a gyermekvállalás összekapcsolásával operáló lakástámogatási hitel, a gyermekgondozási szabadságok időtartama és a vele járó támogatás összege stb. A mindenkori kormány döntése, hogy a társadalom mely rétegeit kívánja ezekkel az eszközökkel megszólítani, hiszen még a leggazdagabb jóléti államok sem tudnak támogatni egyszerre mindenkit. A jelenlegi kormány például nagy reményeket fűz az adórendszer átalakításához, ezáltal a magas keresetű és sokat adózó szülők gyerekvállalási kedvének előmozdításához. A korábban ismeretlen kategória, az *adógyerek* megjelenése éppen e törekvés sikerességére utal a célzott társadalmi csoportban. Ehhez közvetlenül társítható a *presztízsgyerek* fogalma is, amikor magas pozícióban lévő, magas keresetű családok az átlagnál több gyermek nevelésével is kifejezik presztízsjüket. Figyelemre méltó, hogy miközben a társadalom egyáltalán nem tartja problémának, hogy az *adógyerek* a szülők számára anyagi haszonnal jár, kifejezetten negatív megítélés alá esik, ha a társadalom szegény, leszakadó csoportjaiban élők esetében az anyagi haszonszerzés motivációját látják vagy vélik látni.

A gyerekvállalás motivációinak második csoportja a család mint szűkebb és tágabb közösség körülményeivel függ össze. A tudatosan vállalt gyerekek egy jelentős részének megszületése a szülők közti érzelmi kapcsolat megerősítésének vagy újra-megerősítésének vágyával függ össze. Ebben, illetve abban, hogy sokan testvért szeretnének meglévő gyermekük mellé, illetve bizonyos nemű gyerekekre vágnak, és ezért vállalnak a már meglévő(k) mellé újabb gyereket, szintén nincs különösebb újdonság. Változott azonban az *unokagyerek* fontossága, azaz a nagyszülők, elsősorban a nagymama „kívánságára” megszülető

gyerekek fontossága. Az 1990-es évek közepéig Magyarországon más mintázatot mutatott a női életutak egyes szakaszainak hossza, mint a nyugati országokban. Mint ezt korábbi tanulmányomban összefoglaltam (Tóth 1994), a nagymama-kor kiemelt szerepet játszott a női életútban. Az 1980-as évekre ugyan a nők körében is megvalósult a teljes foglalkoztatás, ugyanakkor a korai (55 éves) nyugdíjkorhatár lehetővé tette, sőt kimondva, kimondatlanul a nagymamák feladatává tette, hogy unokáik ellátásában minél nagyobb részt vállaljanak.

Napjainkra a helyzet sokban megváltozott. A nyugdíjkorhatár fokozatos emelése, a biztos munkahelyhez való ragaszkodás az ötven fölötti nők esetében csökkentette az unokák mindennapi ellátásában való aktív részvétel lehetőségét. Az ötven fölötti nők másik csoportja nem a munkaterheléssel, hanem éppen az elhelyezkedési nehézségekkel, a munkanélküliséggel és ezzel párhuzamosan az elszegényedéssel néz szembe. Mindez korlátozza az egy generációval ezelőtt széles körben elterjedt életútszakasz, a „nagymamáskodás” lehetőségét. Ugyanakkor a fiatalok oldaláról a tartós párkapcsolat kialakításának és még inkább az első gyerek világrahozatalának életkori eltolódását is tapasztaljuk. Felmerülhet az a hipotézis, hogy a fiatal nők többek között azért tolják későbbi életkorra a gyermekvállalást, mert nem számolhatnak automatikusan a nagymamák ingyenes és a társadalmi normák alapján korlátlanul igénybe vehető segítségével. Mivel azonban itt a pozitív motivációkkal foglalkozunk, inkább azt emelem ki, hogy napjainkban sem ritka, hogy a munkából (már) kiesett nagyszülő „unokázni” szeretne, saját hasznosság- és fontosságérzetét azzal szeretné növelni, hogy lánya, menyé „szül neki” egy unokát. Az *unokagyerekek* valójában a nagyszülők gyermek iránti vágyát fejezik ki.

A motivációk harmadik csoportja a szülők egyéni szükségletei, személyisége köré szerveződik Kirkpatrick modelljében. Az ebben a csoportban szereplő motivációk egy része, például az, amikor a szülő társa iránti szeretetét, saját önkitaljesztését, léte értelmének magyarázatát várja gyermeke megszületésétől. Ebben a csoportban két, első pillantásra egymáshoz nagyon hasonló motivációt találunk. Az *önigazoló-gyerek* és az *életcél-gyerek* esetében is jellemző, hogy az anya (ritkábban az apa) számára a gyerekvállalás és a gyereknevelés az élet legfőbb, akár egyetlen értelme. De míg az *életcél-gyerek* valódi elégedettséget, beteljesülést jelent a szülő számára – hiszen a gyermekneveléssel legfontosabb életcélja valósul meg –, az *önigazoló-gyerek* születése sokkal több kényszert, megalkuvást hordoz, hiszen ilyenkor a külső körülmények kényszerítették bele a szülőt ebbe a szerepbe. Úgy vélem, az önigazolás, mint a gyerekvállalás legfontosabb motivációja független a családban nevelt gyerekek számától. Ennél a csoportnál az is megfigyelhető, hogy a munkalehetőségek hiányát, a gyermekgondozási szabadság letelte utáni kényszerű otthon maradáást „megideologizálva” hajlamosak elfogadni azt az attitűdöt, hogy valójában a család és a gyerek érdeke, ha az anya otthon van, nem vállal kereső munkát, így a gyermek utólag válik az aktuális kényszerhelyzet igazolásává.

Az előbbi motivációs típushoz csak látszólag hasonlít az, amelyiket *perfekt gyerekek* neveztem el. A perfekt gyerek megszülése és nevelése olyan anyák gyerekvállalási motivációja, akik életútjuk gyermekvállalás előtti szakaszaiban megszokták, hogy magas elvárásoknak kell megfelelniük. A perfekcionizmus nem csupán környezetüknek, de saját maguknak is belső elvárásává vált – minden téren. Ahogy korábban tanulmányaikat, majd munkájukat, most a gyereknevelést szeretnék „tökéletesen” csinálni. Számukra a gyereknevelés elsősorban egy tökéletesen megoldandó feladat. Ez a szülőcsoport az, amely számára a gyermek nem csupán fogyasztási jószág, ahogy a korábban már idézett Ochiai állítja, hanem presztízstárgy is. Róluk mondja a gyakorlott válóperes ügyvéd, hogy az esetleges válópernél a gyerek ugyanúgy elosztandó „vagyonárgy” számít, mint a többi felhalmozott érték. Nem tagadom, kutatói érdeklődésem az utóbbi időben ezen csoport felé fordult, és úgy gondolom, hogy az új anyák, új apák megismerése során érdemes őket alaposabban is szemügyre venni. Nem csupán azért, mert számuk egyre nő az új szülők között, hanem azért is, mert egyfajta mintát is jelentenek a többi szülő (elsősorban anya) számára.

A motivációk negyedik csoportjából a szocializáció hatását emelném ki. Amikor azt tapasztaljuk, hogy társadalmunk az attitűdök szintjén kiemelkedően gyerekszeretőnek bizonyul, amikor igen magas arányban elfogadott az a vélemény, hogy gyermek nélkül nem tekinthető teljesnek egy nő élete, valójában az erre irányuló szocializáció hatékony működését érzük tetten. Amikor egy fiatal úgy nő fel, hogy körülötte *mindenkinek van gyereke*, akkor erős meggyőződésévé válik, hogy neki is kell, hogy legyen. Gyermekvállalásában a normákhoz való igazodás játszik kiemelkedő szerepet. Ilyen értelemben tehát jogos az aggodalom, hogy a gyermektelen párok pusztá léte befolyást gyakorol a felnövekvő fiatalok motivációira, hiszen csökkenti a gyerekvállalás normatív erejét. Itt tartom fontosnak megjegyezni, hogy véleményem szerint a gyerekcentrikusnak, vagy gyerekszeretőnek mutakozó attitűdök magas elfogadottsága legalábbis részben a konformitás, a többséghez való hasonlítani vágyás manifesztálódása.

Összefoglalás

Ez a tanulmány elsősorban gondolatébresztő kívánt lenni. Úgy gondoltam, hogy a téma szakértői lassan minden érvüket elmondták már a népességfogyás megállításának lehetőségeiről. A kiszámítható családtámogatási rendszer, a munkaerőpiac rugalmassága, az elérhető árú és jó színvonalú gyerekintézmények hálózatának (újra)kiépítése, az elszegényedés folyamatának megállítása mellett szükség lenne rá, hogy társadalmunkban széles körben elfogadottá váljon a modernebb, egyenlőbb családi munkamegosztás, valamint a férfi- és női szerepeknek a mindennapokban való közeledése is. Mindezek – a további változások mellett – a gyerekvállalás akadályát jelentő tényezők lebontását segíte-

nék. A gyermekvállalás pozitív motivációi sokkal kevésbé változtathatók szakpolitikai döntésekkel, még kevésbé rendeletekkel, törvényekkel. Megértésük azonban hozzásegíthet minket, hogy jobban megértsük a gyermeket vállalók speciális igényeit és érdekeit.

IRODALOM

- Cseh-Szombathy L. (1979): *Családszociológiai problémák és módszerek*. Gondolat, Budapest.
- Demográfiai Évkönyv* (2010): KSH, Budapest.
- Dew, J. – Bradford, W. (2011): If Momma Ain't Happy: Explaining Declines in Marital Satisfaction Among New Mothers. *Journal of Marriage and Family*, 73/1. 1–12.
- Fél E. (2001): A nagycsalád és jogszkásai a Komárom megyei Martoson. In Fél E. – Hofer T. (szerk.): *Régi falusi társadalmak*. Kalligram, Pozsony, 27–87.
- Gödri I. (2002): A házasságok és az élettársi kapcsolatok minőségének és stabilitásának néhány metszete. In Pongrácz T. – Spéder Zs. (szerk.) *Népesség – Értékek – Vélemények*. KSH, Budapest.
- Hajós A. – Erős E. (2008): A szülés utáni depresszió fogalma, megelőzési- és kezelési lehetőségei. Előadás: Országos Védőnői Továbbképző Nap, Sopron – 2008. szeptember 30. www.ogyei.hu Letöltve: 2012-05-12
- Halbreich, U. – Karkun, S. (2006): Cross-cultural and social diversity of prevalence of postpartum depression and depressive symptoms. *Journal of Affective Disorders*. 91/2–3. 97–111.
- Kapitány B. – Spéder Zs. (2009): Gyermekvállalás. In Monostori J. – Őri P. – S. Molnár E. – Spéder Zs. (szerk.): *Demográfiai Portré 2009*. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 29–40.
- Kirkpatrick, C. (1963): *The family*. The Ronald Press Company, New York, 507–512.
- Kocsis A. (2006): *A gazda, családja, a munka és a hatalom. Értékváltozások egy kiskisfaluban*. Kalligram, Pozsony.
- Munka-család egyensúly, rugalmas munkavégzési formák és társadalmi kohézió (2011): TÁRKI, Budapest.
- http://www.tarki.hu/hu/news/2011/kitekint/20111111_wcs_osszefoglal.pdf Letöltve: 2012-05-12
- Ochiai E. (1997): *The Japanese Family System in Transition. A Sociological Analysis of Family Change in Postwar Japan*. LTCB Library Foundation, Tokyo.
- O'Hara, M. W. – Swain, A. M. (1996): Rates and risk of postpartum depression – a meta-analysis. *International Review of Psychiatry*, 8/1. 37–54.
- Pongrácz Tné. (2002): Az első gyermek vállalásának társadalmi-demográfiai aspektusai. *Demográfia*, 45/4. 438–448.
- Tóth O. (1994): A női életút Magyarországon. In Hadas M. (szerk.): *Férfiuralom*. Replika Kör, Budapest, 223–234.
- Twenge, J. M. – Campbell, W. K. – Foster, C. A. (2003): Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65/3. 574–583.
- Utasi Á. (2004): *Feláldozott kapcsolatok. A magyar szingli*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest.

Tárgyszavak:

Termékenység
Gyermekvállalás

**NEW MOTHERS AND FATHERS.
THE MOTIVATIONS OF CHILDBEARING**

Abstract

The author studies the motivations of childbearing in Hungary where the population seems to be child-friendly according to the results of demographic surveys but the willingness to have children is one of the lowest in Europe. She creates a typology of motivations following the model of Kirkpatrick. The main types of childbearing are as follows: when childbearing provides obvious advantages for the parents (regarding financial aspects or social prestige alike); when the family's inner conditions cause the birth of a next child (either the interests of the parents or those of previous child/ren); when parents' emotional needs or carrier ambitions are realized by childbearing; or when the values, norms or opinions of the society or former experiences result in childbearing. The author thinks over and describes the probable functioning of all these groups of motivation in contemporary Hungarian society.